

Lletres

L'exili de Fred Uhlman a «la Babel de les arts» de Tossa

Josep Torroella i Prats

Fred Uhlman –
(Stuttgart 1901-
London 1985).

Fred Uhlman és conegut de fa temps per molts estudiants d'ensenyament mitjà de casa nostra gràcies a *L'amic trobat*, una història d'amistat emmarcada a l'Alemanya nazi que té la virtut de saber combinar la denúncia d'un dels períodes més esgarrifosos de la història humana amb la bona literatura. Els protagonistes d'aquesta novel·la són un noi jueu i un altre d'alemany que han de separar-se a causa de la guerra. Anys més tard, el primer, ja convertit en un home, descobreix que el seu amic alemany va morir defensant no només els jueus, sinó també la democràcia. Potser a no tots els lectors adults els sonarà el nom de Fred Uhlman, però el fet és que l'editorial Columna ha hagut de fer unes quantes reedicions de la traducció catalana de *L'amic trobat*. L'èxit que aquesta ha tingut explica que, ara fa un any, es tradueix també al català l'autobiografia d'aquest escriptor, i alhora això explica que hàgim pogut saber que Uhlman, fugint dels nazis, va refugiar-se a Tossa.

Nascut a Stuttgart l'any 1901, Fred Uhlman se sentia primer de tot alemany, malgrat que era fill de família jueva.

De pintor a escriptor

Fred Uhlman, que fracassà en la seva ambició d'esdevenir un gran pintor, aconseguí tanmateix un notable èxit com a escriptor. L'obra d'aquest narrador és breu i tardana, però, com s'esdevé sovint en el món de la creació literària, d'una rara qualitat. El seu primer llibre, *L'amic retrobat* (1966), fou molt elogiat per la crítica, que el considerà una petita (el llibre es llegeix en un parell d'hores) joia literària. Esperonat per l'èxit, Fred Uhlman publicà posteriorment dos petits llibres més (*L'ànima valenta* i *El retorn*), en els quals continua la colpidora narració iniciada amb *L'amic retrobat*, una bella història d'amistat ambientada en l'Alemanya nazi. Ambdues obres aconseguiren també l'aprovació de la crítica i l'aplaudiment del públic.

Fa pocs mesos, el 1999, aparegué traduïda al català l'autobiografia de Fred Uhlman. Es tracta d'una obra breu (si tenim en compte la llarga extensió que, en general, tenen aquesta mena de llibres) i d'allò més interessant per a aquells que desitgin conèixer millor un dels períodes més foscos de la història contemporània d'Europa.

En les seves memòries Uhlman ens explica coses que els seus lectors més fidels ja sabíem (o, si més no, intuïem) i altres de noves. Entre aquestes últimes n'hi ha de prou sorprenents, com ara que l'any 1936, poc abans de l'esclat de la Guerra Civil Espanyola, el pintor i escriptor alemany passà una temporada a Tossa de Mar, on conegué alguns artistes i intel·lectuals i, altrament, la seva futura esposa.

Fugint del nazisme

Fred Uhlman havia nascut a Stuttgart el 1901. Tot i que era fill de família jueva, se sentia primer de tot alemany. A principi dels anys vint, quan Hitler era tot just un demagog de cerveseria, Uhlman estudià dret a Friburg, a Munic i a Tübingen. Acabada la carrera, exercí com a advocat socialista. Mentrestant, augmentaven les tensions polítiques en el país i els nazis iniciaven la seva ascensió cap al poder (en les seves memòries Uhlman explica alguns dels mètodes, gens democràtics, que empraven els portadors de creus gammades en la seva lluita política). L'escriptor, bon coneixedor del món penal, denunciava fins i tot l'actitud pronazi de la major part dels jutges alemanys durant aquells anys.

A partir de 1933, quan Hitler arribà al poder, Fred Uhlman començà a sentir-se insegur dins d'Alemanya. A més a més de jueu, era un home d'esquerres, amic de polítics socialistes i de líders sindicals. Avisat del perill que corria per un jutge (que, sorprenentment, pertanyia al partit nazi), decidí finalment fugir del seu país. No tornà a Stuttgart, la seva ciutat natal, fins després de l'acabament de la guerra, i s'hi sentí com un foraster. En pocs anys les coses havien canviat molt a Alemanya.

Després de romandre a Suïssa durant algunes setmanes, Uhlman es dirigí a París. S'hi instal·là i hi visqué durant uns anys. Com que era un home que estimava l'art, es trobà prou bé a la capital francesa, malgrat la incertesa del futur i les privacions materials que patí. A París començà a pintar, freqüentà els ambients artístics, conegué alguns pintors, muntà un petit

El relat autobiogràfic de Fred Uhlman.

negoci... Fins que es va cansar de la gran ciutat i decidí anar-se'n. Les autoritats li van donar un visat per a les Filipines. Tot d'una, però, Uhlman recordà que Zügel, un pintor de Stuttgart a qui coneixia, tenia una casa a Tossa de Mar, i decidí d'anar-hi. A Espanya, si més no, la vida era força més barata que a París. Altrament, Tossa era un racó de món molt més tranquil que la ciutat del Sena, malgrat la colònia d'artistes catalans i forasters que hi havia acudit des de principi de segle i que havia augmentat força els anys trenta —tant, que el pintor i tractadista d'art Rafel Benet la batejà com «la Babel de les arts».

L'estada a Tossa de Mar

Fred Uhlman arribà a Tossa de Mar l'1 d'abril de 1936. Un dels capítols de la seva autobiografia està dedicat a explicar la seva estada en aquest

Quan Hitler arribà al poder, Uhlman començà a sentir-se insegur; a més de jueu, era un home d'esquerres.

La Tossa que va veure Fred Uhlman és la que Georges André Klein va fixar en aquest oli.

bell i tranquil —llavors encara ho era— indret del litoral català.

La major part dels forasters que vivien a Tossa en aquella època eren refugiats alemanys. Alguns dels exiliats hi havien muntat un negoci: un bar, un cafè, un hotel (l'antic hotel Steyner, més tard anomenat Àncora, era propietat d'un alemany). Altres emigrats eren prou rics com per poder viure de renda. A més d'alemanys, també hi havia britànics i francesos. Els estrangers que vivien en aquell indret de la Selva marítima no formaven un grup homogeni, ben avingut; entre ells també hi havia divisions, motivades més pels gustos artístics d'uns i altres que no pas per les seves idees polítiques. Entre altres forasters, Uhlman conegué i tractà André Masson (pintor, gravador i dibuixant francès), George Kars (pintor, gravador i dibuixant francès), George Kars (pintor txec d'origen jueu, que a Tossa cultivà

el paisatgisme) i Paul Ludwing Landsberg (filòsof alemany de raça jueva que morí el 1944 en un camp de concentració nazi).

«En general, la vida era agradable», explica l'escriptor de la seva estada a Tossa de Mar. «Pintava als matins, anava a la platja a la tarda, i a les nits, al bar d'en Marcus» (Marcus era un refugiament alemany que tenia un bar a la vila). Uhlman es trobava tan bé en la petita població costanera que fins i tot deixà de preocupar-se pel futur, un futur que, tal com anaven les coses a Europa, cada vegada era més negre. «Per primer cop en la vida em sentia relaxat i acceptava el present com si les coses haguessin de continuar així indefinidament», explica.

Un dels aspectes que més cridaren l'atenció d'Uhlman fou l'anticlericalisme d'una part de la població autòctona. L'arribada al poble d'un escamot de menjacapellans i cremaesglésies alterà la

vida quotidiana de la petita població. L'església es salvà de la destrucció, però no el seu contingut, que fou cremat a la platja. El refugiament alemany es barrejà amb la població local i contemplà l'espectacle mig sorprès mig espantat. Si a l'Espanya republicana pul·lulaven escamots anticlericals (Uhlman els anomena *sansculottes*) que calaven foc a les esglésies i mataven capellans, a l'Alemanya nazi que havia abandonat hi havia escamots antisemites que destruïen sinagogues i perseguïen rabins.

Durant la seva estada també conegué dues angleses d'aspecte distingit que viatjaven per Espanya. Una d'elles era Diana Croft, la seva futura esposa, filla d'un aristòcrata anglès. En esclatar la guerra civil gairebé tots els britànics que residien a Tossa abandonaren la població. Uhlman decidí fer el mateix: Espanya ja no era un país segur. Així doncs, se'n anà a Londres. A la capital britànica retrobà Diana Croft, amb qui es casà malgrat l'oposició del pare d'ella, un home conservador que desitjava una altra mena de matrimoni per a la seva filla. Malgrat que era un antinazi declarat, durant la guerra Uhlman fou internat en un camp per a refugiats alemanys.

No fou fins molts anys després de l'acabament de la guerra que es posà a escriure la seva breu i commovedora obra literària basada en experiències personals. Fred Uhlman, l'artista que escapà de les urpes del nazisme, l'home que havia somniat a esdevenir un gran pintor i finalment aconseguí la fama escrivint, morí a Londres l'any 1985.